

Fitxa per la Moncadapèdia / Arxiu de memòria popular

	Nom/Cognom	Rafael Castelló Martínez
	Data d'inauguració de l'establiment	Dissabte 7 de maig de 1996
	Títol	Rafa Castelló, Impremta Castelló
	Categories	treball, comerç, oficis, home
	Data i lloc de l'entrevista	Divendres 28 de maig de 2021, Impremta Castelló, cr. Lluís Vives 6
	Equip entrevistador	Nelo Vilar, Laura Yustas
	Enllaç	https://youtu.be/Kao0x48sKy8
	Extracte	https://youtu.be/bCoOOCl4ip0

Rafa Castelló ens acull en la seua impremta i comparteix amb nosaltres la seua passió per un ofici que ha canviat molt en els últims anys, però que continua sent imprescindible. Moltes gràcies, Rafa, per rebre'ns tan bé!

Sinopsi:

Rafael Castelló Martínez continua amb el negoci familiar que va començar son pare, Paco Castelló, en 1966. Rafa ens parla del seu treball, de com han canviat les tècniques i els materials d'un ofici que s'ha transformat radicalment amb el desenvolupament tecnològic de les últimes dècades i el pas de l'analògic al digital. Un recorregut per la història de la impremta i per la de Moncada.

Resum / Transcripció:

Pues bueno Rafa gràcies per acollir-nos, per acceptar l'entrevista...

De res, home, a vosatros.

...i si no t'importa presentar-te, dir qui eres i què és esta tenda.

Sí, pues sóc Rafael Castelló Martínez, sóc el fill de Paco el que la va fundar. He treballat ací tota la vida des de xicotet i perquè no volia estudiar... Entonces als 13 anys vinguí, escomencí a treballar i açò és la meua vida... Ha passat ara ja...

Clar, quin any va començar esta aventura?

El... Sixanta-sis! 1966. Cinquanta cinc anys fa ara.

I va nèixer com a impremta o com a papereria?

No, mosatros, mon pare són de Massarrojos. En Massarrojos ja tenien la impremta i quan se passàrem ací... Lo que passa que allí la impremta era... Les imprentes d'antes eren en casa, un *cuarto* de casa, una maquineta i treballant, saps? I al vindre ací ja pues en la papereria se va fer un poquet més, més ja comercial i però...

Com s'aprenia una impremta? Perquè la impremta té ja mecànica, vull dir... Necessita coneixements tècnics, no?

[Risses] Molt difícil. Antes era lletra per lletra. I cada lletra estava en un caixonet! I tenies que saber a cada lletra...

Vau començar aixina! Amb els tipos mòbils...

Antes era... cada lletra estava en un caixonet i si la a, la e, la i... I tu tenies que saber totes les a on estaven, les accentuaes, les majúscules i tot... Pa anar fent això, i anar correguent... I jo he

treballat... clar, jo escomencí aixina...

Bueno, maquetació... Digam, lo que ara és la maquetació i disseny que és tot informàtic... Això ho féieu vosatros a base de tipos i caixetes.

Sí, sí... Caixetes, línietes... M'ha ensenyat a mi uno que és de Massarrojos que li dien Vicente Roca, "Bocha", que m'agradaria... jo què sé... Des d'ací fer un poquet d'homenatge a ell, que tamé és... Jo què sé. Molt bona persona. I ja m'enterí que fa poc que faltà i... i el fill crec d'una impremta ací, "Black", el d'això és fill d'ell... Pues jo vaig dependre amb ell, amb son pare, i és algo... El vull molt. Però mira...

Allò era òfset? O era un altre sistema?

No, no. Antes era tipografia tot. Tot era tipografia.

Després va passar a l'òfset, no?

Sí, sí... Después passaren a l'òfset... Uf, sí! Ara va digital... És que, tot avança.

Bueno, ha canviat totalment, m'imagina.

Antes era gastar les lletres, acabaves de fer una cosa, tenies que netejar les lletres pa guardar-les i tot això una atra vegà en el seu puesto, pa tornar-les a gastar... Era, era... lo que antes tardaves, jo què sé, una setmana, ara ho fas en dos hores... Ja veeu si canvia...

Totalment. Sí, sí. Ara te porten un PDF...

Exacte, exacte. Inclús la gent ja se maqueta ella a soles en casa. Te du les targetes, ho montes i en mig hora ho tens.

Quanta gent treballàveu ací?

Arribàrem a treballar sis o set.

Sis o set és una empresa ja potent!

Sí, sí, sí. És que antes eren... Ja te dic era tot a base de lletra en lletra i quan hi havia algun programeta de festes, eh... Costava. Perquè era tot a base de...

Ostras, sis o set persones... No era una empresa familiar, era ja una cosa...

Sí, sí... No, bueno, sempre ha sigut familiar. Perquè sempre ha sigut familiar.

Però ací venia gent contractada...

Sí, venia gent hores tamé, de Benifaraig, d'això... Que, que... Una gent molt bona.

Supose que treballàveu no només per a Moncada sinó tamé per a tota la contornà, perquè açò és capitaleta...

Sí, Massarrojos, Benifaraig, Alfara... Sí, féiem *varios*...

I quin tip de treball és el que fèieu majoritàriament?

Targetes, talonaris, loteries, cartes, sobres... Tot lo que era de papereria, impremta, comerços...

Llibre de falla... Catàlegs...

No, no... Catàleg no, perquè catàleg no d'això... Però llibres de falles, de festes... D'això... De festes n'hem fet a muntó.

Un servici molt popular, no?

Sí, sí. Si algun dia vos fa falta algo llibres de festes o d'això... Te puc traure ahí... [*risses*]

Supose que lo que imprimíeu entonces i ara no serà lo mateix... O sí?

Em... [5 min.] És lo mateix, lo que passa que la forma de fer-ho és diferent... És...Clar, els programes de festes ara hi ha molta maquetació, hi ha molt de disseny... molt de d'això. Antes era més treball manual i més.... Ara ha evolucionat molt. Ara te poses i hi ha pàgines ja que te donen ja, les orles fetes i tot... Antes ho tenies que fer tu, ara és...

I fèieu? O tu fas maquetació, fas algo de disseny?

Sí, jo encara... Jo maquete algo...

No volies estudiar però... Això és faena, no? I tamé n'hi ha que estudiar-ho això.

Sí, bueno, però com n'he fet tantes... Al final no sóc com un maquetador... perquè quan hi ha que fer algo busque gent que m'ho faça, però quan hi ha que fer unes targetes, coses això, un cartell... Pues se fa...

Tindríeu gent ací tamé en el mostrador... Perquè a més teníeu papereria, teníeu joguets, mos van dir... Seria una tirada forta, no? I més on esteu que és el centre...

Sí, sí. Joguets sempre ha hagut. Primer era hasta ací. Lo que passa que primer era hasta ací. La tenda era hasta ací, el pilar este, açò era la tenda. Después ja se omplí allà, se tirà el mostrador cap arrere... Han hagut molt de...

I la papereria, si tu recordes com era al principi, supose que no seria lo que hi ha ara... Que ara és un material, hi ha salvatjaes de coses!

Antes hi haven llibretes de cuadros, de ratlles... Ara n'hi han, n'hi han... Quaranta mil classes de llibretes. Antes hi havien bolígrafos... Bolígrafos. Bic. El BIC el de punta fina. Ara hi ha de gel, quaranta mil llapis... Ara hi ha quaranta mil de tot. Hi ha molta diversitat de tot. És lo mateix però molta diversitat. Igual que antes el paper. Antes paper hi havia, de huitanta... Dos papers. Paper i cartulina. Ara pots trobar, jo què sé... Quaranta mil. I és d'això... Molta diversitat.

Llibres de text i tot açò tamé?

N'hem tingut, però lo que passa que hi ha que... Al final ho deixàrem. Ho deixà mon pare perquè hi hava molta... Tenies que anar, encarregar, anar a per ells... I ja... Jo què sé, no sé si

és perquè no podia o ja era molt de jaleo, saps? Ho deixà, saps? Perquè hi ha que estar... I res. Se quedaren els joguets, que al final els joguets tamé, a poc a poc... Jo tinc algo de joguets, però per... Però lo que d'això és papereria i impremta. La impremta és lo que estem funcionant ara que...

I d'on vos proveeu vosaltres? On compreu materials... En uns almacens per ahí? No sé com funciona això.

Sí, sí. Almacens valencians. Sobre tot almacens d'ací... Bueno, props. De València hi ha molts almacens de papereria, de joguets. Està Falomir, que està ahí en d'això... En Museros tamé n'hi han. Procurem de sempre, d'això i...

Bueno mos pots explicar un poquet? Tu recordes açò [reportatge fotogràfic de la inauguració, pot llegir-se al final d'este document]? Recordes la inauguració?

No, la inauguració no... Jo tenia...

No, home... Clar, clar, clar.

No, però mira, veus? [imatges del reportatge de la inauguració] La entrà, veus?

És lo que era això i era molt...

Clar, això es l'any 66 encara no hi havien joguets.

No, és que ací hi havia molt poquet. Ací encara no hi havien joguets, ací era papereria [...]. Sí. Después isqueren unes màquines que feen unes planxes de paper i això. Però, jo què sé, en els anys... Jo estiguí prou, prous anys treballant sobre els... huitanta, huitanta i pico. Noranta... I antes, antes les fotos anaven amb clixés, eren unes maderes que anaven dalt, que anaven en... Era diferent.

Això és casi [Gutenberg](#), no?

Sí, sí, Gutenberg. Sí, sí, totalment. Inclús lletres de madera. Les últimes eren de plom i això que pel temps s'acaben xafant i tenies que anar, havia que anar renovant. Però lletres de madera pa fer cartells grans. Perquè quan hi havia que fer un cartell gran tenies que posar lletres de madera perquè sinó lo altre pesava a muntó i anava a base de pressió. Tinta i pressió, tinta i pressió. Passava el rollo que li donava la tinta, entintava, i después pressió. Xafar.

I netejar això?

Exacte, i quan s'embossava això... I paper i pressió, a base de paper. [...] Mon pare escomençà a treballar en el [TBO](#) [10 min.].

En el TBO!

En València. Se posà a treballar en el TBO i d'ahí li vingué, del TBO, del TBO passaren a... Ja se n'isqué i se posà l'impremteta, la màquina.

Clar, clar. Ostras, el TBO!

Que era justament... La primera màquina que me'n recorde jo... Estava jo... Jo no arribava. Estava damunt d'un caixó pa arribar i era posaves una targeta, baixaves una palanca, la traies, amb l'altra mà posaves una altra i aixina... Una a una.

[Risses] Mare meua, quins canvis! En València eixien tebeos, eixien a punta pala. Diferents tipos de marques de tebeos.

Sí, sí. Jo crec que València és el puesto que més impressors n'hi ha d'Espanya. Entre això i els llibres de falles i això... Que la gent treballava molt els llibres de falles i això, saps?

Home, hi havia un mercat potent...

Sí, sí. N'hi havia ahí... Jo n'he conegut moltes que n'han tancat, que eren editorials grans, que eren... En Massarrojos hi havien molts impressors i en Benifaraig que són quatre cases també hi havien molts d'impressors. I després estava també la [linotip](#). Hi havia la linotip. Després d'això, que això era també... Abans del òfset, era un... Era una maravilla. Eixien barretes amb les línies ja totes. És que són...

I en el moment que fèieu les lletretes i tot allò, les imatges com... Com se feien? T'ho dic des de la ignorància total.

Sí, no... Pues fotografies se posaven... Eren unes plaques de madera, en la placa de la fotografia damunt... Però això ho tenies que enviar a fer. I ho feies. Però això valia soles pa això. Després ho tenies... Ja no valia... I ho posaves aixina i ja està. I ajustaves... Què anava el quadret ací? Pos això és el quadret ací i tot lo demás anaves lletra rellenant-ho. Era tot manual això. Lo que passa és que anava ràpid també. Una vegada que li agarraves la marxeta... Igual que quan anaves a compondre i això, ja anaves molt ràpid.

I serigrafia heu fet també?

No, serigrafia no s'hem dedicat nosaltres. Tot lo que és paper sí, però ja tela i això no...

És que ha anat tot molt ràpid, no? Els canvis que hem vist mosatros... Mon pare encà anava en carro pel meu poble...

Sí, sí. Però és tot... Jo quan escomencí, que escomencí... L'ordinador era el Mac ixe. un Mac xicotet que hi havia que era... Un Mac xicotet, saps? Que era una caixeta aixina. Allò era, allò era el no va más, no? I és que ara te compres un ordinador i en dos anys ja està... obsolet ja, saps? Escomenen ja que te canvia programes... Te duia programes que ja... L'ordinador ixe ja no tenia memòria pa treballar. Hi ha que canviar d'ordinador. Però aquells xicotets, aquells...

Sí, sí. Hem vist canvis molt grans. És una joieteta això [sobre les fotos de la inauguració, poden vore's al final d'este document].

Sí, això és que s'ho guardava tot mon pare. I també tenia una costum... A cada màquina li posava un nom. Quan comprava alguna màquina... Jo què sé... La Malaena, o la Pepita [risses]. Li posava un nom. No sé si era el nom del dia que la comprà, el sant d'ixe dia o algo... Però a totes les màquines li posava un nom.

Tu t'hauràs criat ací, no? De xicotet. Faries més hores ací...

Sí, sí. A més quan mon pare i ma mare estaven ací, jo vinguí ací als set anys. Perquè ells són de Massarrojos. Entonces mon pare i ma mare estaven treballant i mosatros de xicotets quan veníem d'escola tenia un cuarto que ahí dinàvem i tot. Ahí fèiem tot. Els auelos i tot ahí. Fèiem vida ahí, era tot familiar, saps? Ma mare quan tenia un rato pos cuinava i d'això i després ahí hi havia un d'això que dormíem ahí, se quedàvem a dormir ahí també i era...

Supose que hi haurien temporaes que hi haurien picos de faena i ací se treballaria dia i nit.

Clar, clar. Jo en època de reixos. Quan teníem els joguets, era una campanya que se treballava a muntó, saps?

Reportatge fotogràfic de la inauguració i invitació en paper:

REPORTAJE

de

INAUGURACION

de la

PAPELERIA

CASTELLO

de

MONCADA

Es una atención de

Almacenes Universo

7 Mayo 1966

PUERTO RICO, 9 - TELEFONO 33 39 99

VALENCIA-6

7 Mayo 1966

Recientemente ha tenido lugar la inauguración del establecimiento que Ud. tan dignamente dirige.

Para su abastecimiento y provisión de mercancías, ha tenido a bien confiarme sus pedidos iniciales, encargándome del amplio surtido que requiere un establecimiento del ramo de Papelería, Librería, Objetos de Escritorio, etc., y a la vez, de que incluya en el montaje los elementos indispensables para facilitar la venta, como expositores, postaleros, vitrinas, etc.

Como una atención más, hoy le acompaño un pequeño reportaje fotográfico, con los diversos aspectos que ofrece una vez inaugurado su establecimiento. Tras rogarle lo acepte, hago votos para que este nuevo negocio que acaba de nacer se desarrolle día a día con base firme y alcance el más alto grado de prosperidad.

Solo me resta agradecerle su atención al designarme para esta labor y ofrecermé desde ahora y para siempre como su más incondicional colaborador, siempre dispuesto a servirle.

Suyo afmo.

Aurelio Díez Díaz